

BLADLÖSS PÅ TRÄD OCH BUSKAR

Bladlöss är små, mjuka insekter som lever av växtsafter som de suger från vissa växter. De flesta lever fritt på växten och andra skyddar sig under vax eller i märkliga gallbildningar. De har ofta en komplicerad utvecklingsbiologi med flera generationer med olika egenskaper. Se Faktablad om växtskydd-trädgård 59 T.

Fler än 550 bladlusarter är kända i landet. Ett stort antal arter lever på träd och buskar. Flera arter uppvaktas av myror som skattar bladlössen på honungsdagg men samtidigt vaktar dem mot fiender. Parasitsteklar, blomflugor, nyckelpigor och florsländor är kända för att konsumera bladlöss i stor mängd. Många arter kan bli oerhört talrika vissa år och drabba olika växtslag. Många är betydelsefulla skadedjur i trädgårdar såväl som skog och jordbruk. Bladlössen suger näring ur olika delar av växten, som på olika sätt skadas. Tillväxten kan minska, det bildas estetiska defekter som galler samt vissnande barr, blad och skott. Starkt försvagade träd och buskar kan dö. En del arter sprider virussjukdomar i trädgårds- och jordbruksgrödor.

Åke Lindelöw

Rune Axelsson

Större granbarrlusens gall bildas av de förkortade barrren. Varje barr bildar en kammare som lössen sitter i, skyddade mot fiender.

Åke Lindelöw

Ädelgranar (*Abies*) angrips ofta kraftigt av barrlöss inom släktet *Dreyfusia*.

Barrträd

Ädelgranar (släktet *Abies*)

På ädelgranar är olika arter av barrlöss av släktet *Dreyfusia* tidvis besvärande. Speciellt talrika kan de bli på silvergran (*A. alba*) och nordmannsgran (*A. nordmanniana*). Kraftiga angrepp av barrlöss på ädelgranar kan ibland leda till att träden dör som en följd av att en stor del av barrmassan vissnar och faller av. Även missbildningar förekommer på träd som överlever angreppen. I norra delen av landet finns även den sibiriska ädelgranlusen (*Aphrastasia pectinatae*) som tidvis angriper pichtagran (*A. sibirica*), berggran (*A. lasiocarpa*) och coloradogran (*A. concolor*).

Granar (släktet *Picea*)

På vanliga granar förekommer ofta iögonfallande galler på kvistarna som bildas i samband med angrepp av barrlöss. Gallernas karakteristiska form har liknats vid små ananasfrukter eller minikottar. Även om barrlössen förekommer på vissa trädindivider är de utbredda i hela landet. Större granbarrlus (*Sacciphantes abietis*) och mindre granbarrlus (*Adelges laricis*) är de vanligaste arterna. Barrlössens antal varierar kraftigt från år till år.

Mindre granbarrlusen gör cm-stora, ljusgröna gallar, ibland i massor på träd som växer i skugga.

Skadebild

De barrlöss som tillhör släktet *Adelges* bildar oftast gallar längst ut på årsskottspetsarna. Gallbildningarna är körsbärsstora, runda och vaxgula på försommaren innan de senare torkar och blir bruna. *Adelges* angriper främst beskuggade träd i olika storlekar. *Sacciphantes*-lössen orsakar 2–3 cm stora gallbildningar, som är lite mer ovala till formen. De är grönaktiga med rödaktiga kanter innan de öppnar sig och senare torkar och blir bruna. Gallerna bildas vid basen på årsskotten. Bruna och övergivna gallar sitter kvar flera år innan de faller av. Skotten kröks ofta vid gallen och kommer att peka ”snett” och i många fall dö. På lärk och då särskilt i häckar kan den mindre granbarrlusen (*Adelges laricis*) bli särskilt talrik på barren. Kraftig vaxbildning och missfärgning av barren som kan falla av i förtid kan bli följden av ett kraftigt angrepp.

Biologi

Barrlössen är små, ca 1 mm långa och försedda med vit vaxull. Vissa arter av *Sacciphantes* och *Adelges* värdväxlar mellan gran och lärk medan andra arter enbart lever på gran.

Under våren suger moderlössen och de små larverna på de späda årsskotten. Basen på barren sväller kraftigt och en kotteliknande gall bildas.

Bildrättigheter saknas

Mindre granbarrlusen har en generation på lärk där de sitter på barren. På lärken alltså bildas inga gallar.

Tall-lusen angriper både plantor och stora träd. Den kan dyka i plantskolor och på tallar i det fria.

Mellan barrbaserna bildas håligheter (gallkamrarna) som de nykläckta bladluslarverna kryper in i. Kamrarna sluts och väl skyddade suger larverna växtsaft. Under högsommaren öppnas kamrarna och de nästan fullvuxna lössen kryper ut. Gallerna vissnar och blir bruna. Ofta syns rikligt med vitaktiga hudar efter lössen i anslutning till öppningarna. Ute på skottet ömsar lössen hud och får vingar. De nu fullvuxna lössen flyger till sin alternativvärd. På lärk suger de på barren. De barrlusarter som inte har någon sekundärvärd suger istället på granbarr. Hos värdväxlande arter lämnar en ny generation av löss lärkträden och flyger tillbaka till granarna på våren. Gallbildningar sker endast under försommaren.

Tall-lus (*Pineus pini*) lever på vanlig tall (*Pinus sylvestris*) och andra tvåbarriga tallarter. Lössen suger på skotten och förutom rikligt med vax medför angreppen att barr och skott kan dö. Tall-lusen har delvis gjort det omöjligt att odla tall på Island.

Både tall- och granarter angrips ofta av de stora, långbenta bark- eller trädlössen, som tillhör familjen Lachnidae. De ses ofta på årsskotten under försommaren där de, livligt uppvaktade av myror, suger näring av skotten, se bild nästa sida. En del arter sitter på äldre skott. Trots att lössen vissa är år talrika leder angreppen inte till synbara skador.

I Sydsverige kan angrepp av sitkalus (*Liosomaphis abietinum*) bli mycket kraftiga på blågran (*Picea pungens*) och andra granarter. Lössen gynnas av milda vintrar och kan vara aktiva och suga näring även på vintern. Barren missfärgas och faller av i förtid.

Lövträd

Pungbladlöss

Många pungbladlöss lever på asp- eller poppelblad och värdväxlar med barrträd eller andra växters rötter. Några arter uppträder som skadegörare på barrträdsplantor när de suger på rötterna. Feno-

Barklöss är vanliga på tall och gran. De suger på års-kotten. Stackmyrorna är på plats för att "mjölka".

menet uppträder framför allt i plantskolor. På asp, poppel, alm m.fl. lövträd orsakar lössen ofta mycket iögonfallande gallbildningar, som för vissa arter sitter som gul- eller rödfärgade pungar på bladen. Ett par arter orsakar egendomliga spiralformade galler på bl.a. svartpoppelns bladskäft. Spiralgallusen (*Pemphigus spyrothecae*) kan vissa år orsaka ett för tidigt bladfall på just svartpoppel. Se Faktablad om växtskydd-trädgård 162 T. Angrepp av sallatrotlusen (*Pemphigus bursarius*), ger upphov till 1–2 cm långa, blåsförmiga galler på bladskäften av olika poppelarter. På sommaren flyger lössen över till bl.a. sallat, där de lever på plantornas rötter. Se Faktablad om växtskydd-trädgård 83 T.

Rikligt med vax i rotklumpen avslöjar rotlössens angrepp. Förekommer främst i växthus.

Vackra höstlöv mitt i sommaren i asparna kan bero på bladlöss tillhörande arten *pachypapella lactea*.

Kraftig vaxbildning på krukodlade tallplantor avslöjar att rotlöss av arten *Prociphilus pini* finns rikligt på rötterna. De små ljusgröna eller grågröna lössen sitter främst på rotspetsarna och suger näring. Den bomullsliknande vaxbildningen kan sitta kvar lång tid efter att lössen försvunnit eller dött efter en behandling. Skadegörelsen betraktas som ganska liten, men angreppen kan vålla problem vid handeln med tallplantor. Ibland kan svampmycel som omger rotsystemet förväxlas med lössens vax. *P. pini* övervintrar som ägg på hagtorn (primärvärd). På våren kläcks äggen och lössen sitter i löst hoprullade, gulaktiga blad. Nästa generation flyger till tall och kryper ned på rötterna där de förökar sig genom att föda levande ungar. På hösten återvänder vingade löss till hagtorn där de föder hannar och honor som efter parning lägger ägg som övervintrar. Kvar på tallens rötter finns individer som förökar sig genom jungfrufödsel och senare övervintrar i detta stadium. Detta förklarar varför man kan finna luskolonier på rötter av krukodlade tallar redan tidigt på våren.

Dessa rotlöss angriper bergtall (*Pinus mugo*), svarttall (*P. nigra*) och vanlig tall (*P. sylvestris*) och deras varieteter. I plantskolor förekommer en annan art av rotlöss *Gootiella tremulae* även på enar, framförallt vanlig (*Juniperus communis*) och amerikansk krypen (*J. horizontalis*). Denna lus värdväxlar med asp som det latinska namnet "tremulae" antyder.

När asparna får fläckvis höstfärgning i kronan redan mitt i sommaren kan man vara säker på att *Pachypapella lactea* sitter i en stor koloni på ett blad och suger näring. Bladen runt omkring blir efter hand gul-rödaktiga och vissnar i förtid.

Almpunglus (*Tetraneura ulmi*) och almbladlus (*Eriosoma ulmi*) är allmänna löss på alm. Ingen av dessa har någon negativ inverkan på almarna.

Andra bladlöss på lövfällande träd och buskar

På björk lever flera olika arter bladlöss. Allmän är t.ex. björkbladlus (*Euceraphis punctipennis*) och *E. betulae*, som är utbredda i landet. Den förstnämnda lever på glasbjörk (*Betula pubescens*) och den andra på vårtbjörk (*Betula pendula*). Lössen suger på

I varje "pung" sitter almpunglöss och suger näring. Trots utseendet tycks inte almen må dåligt.

bladen och unga skott, som vid kraftiga angrepp kan medföra missfärgning av bladverket och även skottdöd.

Lindar angrips ofta av bladlöss. Mycket allmän är lindbladlusen (*Eucallipterus tiliae*). Till sammans med lindspinnkvalster och slemsteklar orsakar lössen ofta missfärgningar av bladen på högsommaren. En påtaglig praktisk olägenhet som bladlössen på lindar har gemensamt med andra bladlöss på lövträd i alléer, parker och trädgårdar är den rikliga produktionen av honungsdagg som droppar ned från träden. Bilar, trädgårdsmöbler och tvätt blir ofta nedkletade. I honungsdaggen gror och växer sotdaggsvampar som ger upphov till en svart beläggning. Denna förväxlas ofta med sot som faller ned från luften.

Ekar angrips ofta av olika bladlöss speciellt dvärgbladlöss av släktet *Phylloxera*, som orsakar gula, döda partier på bladen och som tillsammans med den stora bark- eller trädlusen (*Stomaphis quercus*) bildar rikligt med honungsdagg. Rikligt med sotdaggsvamp är ett typiskt tecken på att det finns många löss i trädet.

På olvonbuskar kan bladen bli kraftigt missbildade av svarta bladlöss. Se även Faktablad om växtskydd-trädgård 32 T.

På fläderbuskar kan blad, skott och blomställningar angripas av fläderbladlusen (*Aphis sambuci*).

Åtgärder

Yrkesodling

Bladlöss som ger upphov till allvarliga skador bekämpas bäst på våren när lössen sitter exponerade på plantorna/träden. Behandla med preparat inne-

hållande pirimikarb, tiakloprid eller imidakloprid. Rotlöss på kruade tallplantor kan bekämpas genom vattning med tiakloprid.

I skogsbruket anses angrepp av bladlöss inte vara så allvarliga att de kräver några åtgärder. I skogsplantaskolor behandlas plantor mot barklöss för att förhindra missfärgning av barr och minskad längdtillväxt. I övriga plantskolor där trädens estetiska utseende värderas högt kan det finnas skäl att bekämpa löss. I julgransplanteringar uppskattas inte torra gallbildningar och döda skottavsnitt som spretar åt alla håll efter angrepp av större granbarrlus och därför bekämpas dessa löss ibland.

Fritidsodling

Enstaka angrepp av större eller mindre granbarrlusen på unga, låga träd kan man klippa bort på våren när gallerna håller på att utvecklas. Löss som inte bildar galler kan bekämpas med växtvårdsmedel, t.ex. vanlig såpa, insektssåpa, såpsprit (4–6 tsk såpa + 2 tsk T-Röd/liter vatten), gelatin eller parafinolja. Det krävs upprepade behandlingar med ca en veckas mellanrum. Behandling med såpsprit har visat god effekt även mot barrlöss när de på våren inte finns i gallbildningarna. Vid kemisk bekämpning kan pyretrumpreparat, medel innehållande imidakloprid eller tiakloprid användas.

Litteratur

- Alford, D. A. 2003. *A Color Atlas of Pests of Ornamental Trees, Shrubs & Flowers*. Wolfe Publishing Ltd. England.
- Coulianos, C-C. & Holmåsén, I. 1991. *Galler*. En fälthandbok om gallbildningar på vilda och odlade växter. Interpubliching. Stockholm.
- Ehnström, B. 1992. Vanligt förekommande bladlöss på träd och buskar. *Faktablad om växtskydd-trädgård 91 T*. SLU, Uppsala.
- Heie, O. E. 1995. The Aphidoidea (Hemiptera) of Fennoscandia and Denmark. VI. *Fauna Entomologica Scandinavica*, 31. Leiden.
- Åkesson, I. 1986. Rotlöss på tall. *Faktablad om växtskydd-trädgård 129 T*. SLU, Uppsala.

Text: Åke Lindelöw
 SLU, Inst. för ekologi
 Box 7044, 750 07 Uppsala
 Tel: 018-67 10 00
 e-post: Ake.Lindelow@ekol.slu.se

Februari 2010 rev.

Faktabladen kan beställas som årsabonnemang, komplett serie eller enstaka exemplar.

Eftertryck av denna publikation är förbjudet enligt lag. Den som vill mångfaldiga något av innehållet måste först få tillstånd från SLU. Tel: 018-67 23 47

© Sveriges lantbruksuniversitet ISSN 0281-8566

Ansvarig utgivare och redaktör:

Maj-Lis Pettersson
E-post: Maj-Lis.Pettersson@ekol.slu.se
Hemsida: <http://www.slu.se/vaxtskyddtradgard>
Distribution: SLU Publikationstjänst
 Box 7075, 750 07 Uppsala
 Tel: 018-67 11 00
 E-post: publikationstjanst@slu.se